

„Војно дело“ (1962–1965)

Михаило Брајовић, пуковник у пензији

Развој „Војног дела“, као војног општетеоријског часописа ЈНА, крајем 1961, током 1962, 1963, 1964. и почетком 1965 (када сам обављао дужност одговорног уредника),¹ битно је био одређен тадашњим стањем и кретањем у нашем друштву, у ФНРЈ (СФРЈ), а посебно у Југословенској народној армији. Политика врха државе у области народне одбране и, особито, ставови врха ЈНА у погледу развоја армије, војне доктрине и војне мисли пресудно су одређили оријентацију у раду и квалитет часописа. „Војно дело“ се успешно уклапало у наведену политику и ставове, доприносећи развоју војне мисли, а на квалитет часописа утицао је радни тим: одговорни уредник и редактори, односно Редакција, као и технички уредник, лектори, коректори и штампари. У тим оквирима видим заслуге и одговорност свих тих чинилаца за развој „Војног дела“. Мислим, такође, да се етапе у развоју „Војног дела“ не могу омеђити периодима у којима су га припремали и одређивали поједини одговорни уредници, односно наведени радни тимови. Наиме, пресудне су биле етапе развоја ЈНА, војне доктрине и нове војне мисли у цјелини. При томе, не желим да умањим ни одговорност и допринос појединих одговорних уредника (па ни свој), али само у оквирима и условима дјеловања свих других чинилаца, прије свега Уређивачког одбора часописа и других унутрашњих, армијских и спољњих, тзв. цивилних чинилаца.

¹ У „Војном делу“ радио сам од краја 1961 (прекомандован сам у јулу или августу те године, а у септембру сам се јавио на дужност), до почетка 1965. године (када сам пошао на нову дужност). Године 1961, истовремено када сам прекомандован у „Војно дело“, пуковник Милисав Никић, тадашњи одговорни уредник, пошао је на нову дужност. Чим сам почео да радим у „Војном делу“ (септембар 1961) именован сам за редактора (мислим, од стране ВИЗ-а), а истовремено сам од пуковника Никића примио дужност одговорног уредника. Он је повремено долазио у Редакцију и помагао ми да уђем у посао, а редовно је долазио и на састанке Уређивачког одбора, чији је био члан. У улози одговорног уредника прво сам радио уз повремену помоћ пуковника Никића и сталну подршку начелника ВИЗ-а, генерал-потпуковника Милинка Ђуровића (на бројевима 10–11 и 12 у 1961. и на свим бројевима током 1962. године). Званично сам именован за одговорног уредника „Војног дела“ у јулу или августу 1962. године, премда сам то практично био све од септембра 1962. године. Пошто сам 1965 (април–мај) премјештен из „Војног дела“ на нову дужност, као одговорни уредник радио сам само на прва два, а дјелимично и на трећем броју издатом у тој години.

Уколико читаоци у приказу евентуално уоче неки пропуст треба да узму у обзир чињеницу да у кратком року у којем сам писао приказ нијесам могао да консултујем сву потребну документацију.

За вријеме од 1962. до 1965. године, као и за оно прије и после њега (од педесетих до осамдесетих–деведесетих година), карактеристично је да је Југославија успјешно превладала жестоке и многоструке нападе и притисак СССР-а и Варшавског пакта. Такође, и привремено настојање САД и НАТО-а да нас, пружајући нам значајну помоћ у том критичном времену, преко тзв. Балканског савеза (Југославија, Грчка и Турска), укључе у своју сферу утицаја. У тада оштро подијељеном свијету на земље које припадају Варшавском пакту и оне у Атлантском савезу, СФРЈ учврстила је своју независност с ослоном на сопствене снаге и учешћем у окупљању и организовању несврстаних земаља као све значајнијег чиниоца између тих блокова. Као независна и несврстана држава, јачала је своју унутрашњу кохезију и међународну позицију, и израстала у значајан чинилац међународне сцене. Одлучно крећући у градњу инфраструктуре, модернизацију и изградњу индустрије, као и у модернизацију пољопривреде, ушла је у најуспјешнију фазу свог економског развоја, у којој се, равноправно с другим развијеним земљама, укључила у индустријску револуцију, извукла из неразвијености и постала средње развијена земља са свестраном међународном економском сарадњом. Истовремено, убрзано је подизала животни стандард свог становништва.

Такође, Југославија је одлучно кренула путем превазилажења неодговарајућих, наслијеђених друштвених односа и, ширим коришћењем цивилизацијских тековина савремених капиталистичких земаља, у изградњу нових демократских односа и праксе у управљању друштвом – у хуманије варијанте социјалистичког система. Развијала је комунални систем, јачала локалну самоуправу, определијелила се за принцип награђивања према резултатима рада и, коначно, отпочела да уводи самоуправне социјалистичке односе (истина, с много пропуста и спорим реализовањем заузетих ставова). Радилa је и на јачању равноправности република и народа (такође спорије него што су околности захтијевале и могућности дозвољавале, и уз грешке и пропусте у конкретним облицима и формама који су морали да прате такву оријентацију).

Југословенска народна армија, као ослонац независности земље, тада се развијала уз свестрану бригу друштва: држава је материјално издашно помагала, тј. издвајала је за њу знатна средства из свог буџета (што је тада, премда је значило велико оптерећење за друштво, било оправдано, што се не може, барем не сасвим, рећи за каснији период, јер је тај терет превазилазио објективне могућности друштва и умањивао његове моћи за улагање у нове приоритете). Углед Армије јачао је нарочито у нашем друштву, а и на међународној сцени.

Наша држава и Армија су се тада оријентисале на то да изградњом војне индустрије (и одговарајуће војне науке) обезбиједе из сопствених извора основно наоружање и друга војна средства, муницију и опрему за одбрану земље. У обезбјеђењу компликованијих војних средстава и система оријентисале су се на увоз, који је временом све више смањивао.

ван и све потпуније покриван средствима зарађеним извозом сопственог наоружања и војне опреме.

Такође, дограђена је нова војна доктрина Југославије, као независне и несврстане земље, с ослонцем на сопствене снаге, која је временом израсла у тзв. концепцију општенародне одбране. Југословенска народна армија се, упоредо са тим, оријентисала на развијање војне мисли и вјештине у складу с новом доктрином, богатим искуством из НОБ-а и употребом, у евентуалном рату, модерног класичног наоружања (нарочито авијације – млазни надзвучни авиони и модернизована и нова средства за борбу, нишањење и навођење), а вјероватно и новог атомског и ракетног оружја (с класичним и атомским главама, учинком и могућностима неслуђених размјера), као и новинама у војним доктринама, војној мисли и војној вјештини потенцијалних агресора.

Премда у ЈНА никада није занемариван велики значај морално-политичког чиниоца, у новој војној доктрини, у новим условима, када је он добио изузетан, пресудан значај, Армија је појачала напоре да га унапређује према убрзаном развоју телевизијске и радио-технике и плановима и праксом тзв. специјалног рата.

И у друштву и у ЈНА повећана је брига за развој цивилне заштите, тј. за припремљеност свих цивилних компонената друштва да у евентуалном рату сачувају своје потенцијале и да се што успјешније укључе у одбрану земље. Настојало се и да се унаприједи предвојничка обука и појача оружана сила новим елементима оружаног отпора, организована је и развијана Територијална одбрана, како би се на што широј основи припремило и укључило друштво у оружани отпор евентуалном агресору и проширили чиниоци који ће о томе бринути (републике, општине, привреда и други) и за то одговарати. Према томе, тежило се и постизању сразмјерне заступљености република и нација у старјешинском кадру Југословенске народне армије. У том духу, у Армији је појачана активност на унапређењу школовања војног кадра, војне обуке и старјешинског и војничког састава, као и на ширењу и побољшању квалитета укупне војноиздавачке дјелатности намијењене војничком и старјешинском саставу, све до ширих слојева друштва. Свакодневно је излазила „Народна армија“, а мјесечно или двомјесечно обласни војни листови у КоВ-у, Ваздухопловству и Морнарици. Штампани су и многи нови уџбеници, приручници, правилници, прописи и билтени; војни часописи – гласници (војни, ваздухопловни, РВ и ПВО, морнарички, војнотехнички, војнополитички и војноисторијски) и прегледи (војно-економски, војносанитетски, поморски зборник), „Билтен правне службе“ и књиге с војном тематиком наших и иностраних аутора. Поред јачања издавачких кућа с дужом традицијом: Војноиздавачки завод (редакција три војна гласника и „Војног дела“ и редакције библиотека – „Наши писци“, „Страни писци“, „Из ратне прошлости“, „Правила и уџбеници“), Војноисторијски институт (редакције и уређивачки одбори томова и књига зборника докумената и података о НОР-у југословенских народа, зборника сјећања, „Војноисторијског гласника“ итд.),

„Народна армија“, команде ваздухопловства и морнарице ЈНА, Политичка управа – основан је и Институт за војнотехничку документацију и информацију, непосредно усмјерен на информисање из области војне науке („Војнотехнички информативни преглед“ и „Војнотехнички информативни билтен“). Излазе и „Војна енциклопедија“ и више едиција и зборника сјећања.

„Војно дело“ у периоду 1962–1965. године развијало се у истом правцу као и до тада. Уређивао га је Уређивачки одбор састављен од истакнутих старјешина ЈНА високих чинова – генерала и пуковника (Милинко Ђуровић, начелник ВИЗ-а, Виктор Бубањ, начелник Штаба, па командант Ваздухопловства, Ђоко Јованић, први његов уредник, начелник једне од управа Генералштаба, Ђуро Лончаревић и Јефто Шашић, начелници Политичке управе ЈНА, Мирко Јовановић, начелник Штаба Прве армије, Вељко Кадијевић, начелник Четврте управе Генералштаба, и Милисав Никић, одговорни уредник „Војног дела“). У том периоду у саставу Уређивачког одбора десиле су се одређене измјене због одласка појединих чланова на нове дужности, школовање и слично. Из Одбора су, поступно, отишли Милисав Никић, Мирко Јовановић, Ђуро Лончаревић, Вељко Кадијевић, Ђоко Јованић, Милинко Ђуровић, а нови чланови су постали Владо Шћекић, Милутин Морача, Богдан Пецотић, Рахмија Каденић, Душан Дозет, Бошко Ђуричковић, Михаило Бојовић... Уређивачки одбор је у том саставу наставио да уређује „Војно дело“ и након 1965. године. На припреми појединих бројева и прилога, уређивању и издавању ангажован је био радни тим: редактори, односно Редакција састављена од стручних и у том послу искусних војних старјешина, чинова од мајора до пуковника (Велимир Христић, Станислав Миловановић, Сергеј Шарунац, а касније и Станко Штетић).

Наведене карактеристике развоја СФРЈ и, посебно, Армије јасно су одредиле оријентацију „Војног дела“: да се што боље уклопи у настојање ЈНА да разради и продуби војну доктрину независне, несврстане Југославије и да што више допринесе развоју војне мисли у складу са том доктрином и вјероватним одликама савременог рата. У том периоду, у ствари, настављена је дотадашња оријентација, с тим што је тежиште са сагледавања искустава из НОР-а у јубиларној 1961. години – двадесетогодишњици устанка народа Југославије – требало пребацити на разраду војне мисли и вјештине у условима употребе савременог оружја, атомског и ракетног, и нових ставова о употреби оружаних снага како у тзв. локалним, тако и у глобалном рату (томе је, што је посебно важно, и у 1961. и у ранијим годинама, часопис значајно допринео).

„Војно дело“ је дало велики допринос сагледавању искустава из устанака и НОБ-а прилозима – објављеним како у јубиларном 12. броју, тако и у свим другим бројевима објављеним 1961. године – из пера врских познавалаца развоја устанка и народноослободилачке борбе (Пеко Дапчевић, Перо Косовић, Бранко Боројевић, Милоје Добраши-

новић, Јово Вукотић, Никола Љубичић, Данило Комљеновић, Мара Нацева, Александар Спасовски и Трајко Стојчев, Данило Јауковић, Петар Матић, Владо Шћекић, др Миливоје Перовић, др Гојко Николиш, Милинко Ђуровић, Јефто Шашић, Иван Атанасовски, Перо Морача, Борис Шизек, Дане Петковски).

Међутим, колико год да је релативно лако могла да се сагледа основна оријентација у развоју часописа, при чему је већ било стечено одређено искуство, толико је било тешко прибавити добре прилоге за часопис у оквиру те оријентације. Наиме, није се лако могло доћи до аутора чије је прилоге карактерисао дубљи продор у развој војне мисли у разним областима иако је постојао широк круг потенцијалних аутора, старјешина ЈНА, који су у оквиру својих редовних дужности били упућени и у актуелна питања војне мисли. Већина старјешина Армије била је прошла кроз високе војне школе (Виша војна академија), али не и кроз оне највише (Ратна школа) и не у вријеме када су у њима били довољно осавремењени програми и садржаји (војна мисао се тада изузетно брзо развијала). Многи су прошли и кроз високо квалитетне војне школе у СССР-у, али не после 1948, када су у њима, вјероватно, боље сагледаване новине у војној мисли (сучељавањем искустава из Другог свјетског рата и ранијих ратова с развојем новог наоружања и технике) и измјене у војним доктринама, ратној вјештини и војној мисли других армија (искуства из рата у Вијетнаму и Кореји). Тек тада су наше старјешине кренуле на школовање у војне школе САД и других западних држава са великом традицијом и могућностима. У старјешинском кадру који је брзо усвајао новине војне вјештине и оспособљавао се да у пракси дјелује у складу са њима спорије су се исказивали они који су то могли зналачки да изразе у теорији, уз покретање нових проблема и представљање нових сазнања. Јер, није било значајније традиције, па ни искуства у његовању кадра који се могао успјешно бавити војном теоријом. Па ипак, на страницама „Војног дела“ у периоду 1962–1965. године, појавило се више прилога са темама значајним за развој наше војне мисли: „Психолошка припрема у савременом рату“; „Остваривање улоге и намене малог ратног ваздухопловства у рату“ („Војно дело“ 10–11 и 12 из 1961), „О операцијама армија малих земаља“, „Ловачка авијација у систему ПВО“, „Ватра и маневар“, „Борба окружених и одсечених снага“, „Дејство поморских снага у позадини непријатеља“, „Обука и ратна стварност“, „Темпо напада у савременом рату“, „Суштина војне силе“ у књизи генерал-пуковника Богдана Орешчанина *Војни аспект борбе за светски мир, националну независност и социјализам*, „Цивилна заштита – важна компонента одбране“, „Утицај нове ратне технике на физиономију рата и оружаних снага“, „Фактори моралне снаге Армије“, „Могућности тактичких јединица у противтенковској борби“, „Извиђање из ваздуха у савременим условима“, „Авијација у савременом рату“, „Карактеристике употребе атомског оружја у шуми и утицај на борбена дејства“, „Проблеми

страха у рату, значај воље у војном позиву“, „Заштита већих оклопних јединица од ловачко-бомбардерске авијације“, „Прегруписавање оперативних снага при преласку из одбрамбене у нападну операцију“, „Улога и могућност ПОО“, „Одбрана оклопне јединице у одбрани ноћу“, „Околности које утичу на темпо напада оклопних јединица“, „Рад команди на процени и отклањању последица од нуклеарног удара“, „Већа насељена места у систему одбране“, „Суштина и значај психолошког рата“, „Обука и ратна стварност“, „Активности које утичу на темпо напада оклопних јединица“, „Темпо напада у савременим условима“, „Метод и садржина процене ситуације у одбрани“ итд. Исказао се и кадар способан за бављење војнотеоријским радом (Виктор Бубањ, Милија Станишић, Миливоје Станић, Манојло Бабић, Вуко Михаиловић, Иван Франко, Чедо Радовић, Милојица Пантелић, Божо Жарковић, Бранко Босанац, Љубо Мраовић, Ернест Мезга, а да би се подстакло критички дух и привукао нови кадар склон бављењу војнотеоријским радом, „Војно дело“ је у периоду 1962–1965. године организовало округле столове и покретало дискусије о појединим актуелним проблемима. Уведена је и посебна рубрика – „Одзиви“, односно „Одзиви и мишљења“. Ради бољег информисања старјешинског кадра о достигнућима војне мисли у другим земљама и армијама часопис је у том периоду отворен за преводе и приказе најзначајнијих прилога из скоро свих у свијету значајних војних часописа (из СССР-а, САД, Француске, Западне Њемачке, Италије, Пољске, Аустрије, Швајцарске, Белгије) и разних издања војних министарстава и војних школа. Уведена је и стална рубрика „Из војних часописа и књига“, која је обухватала знатан дио сваког броја часописа.

Све већим продором у актуелну војнотеоријску тематику и окупљањем нових аутора, који су се све више афирмисали као актери наше војне мисли, побољшан је квалитет часописа, а настојало се да се значај и углед часописа остварен у ранијем периоду стално повећавају. Такође, одлучено је да се часопис осавремени, модернизује и досегне виши технички и естетски ниво (изглед и прегледност часописа). Због тога је ангажован графички стручњак Александар де Мајо, који је израдио ново рјешење корица и насловне стране, направио нову подјелу садржаја и нови распоред рубрика, промијенио слова и урадио нови прелом. С обзиром на општејугословенски карактер ЈНА, тј. на равноправност република и народа у СФРЈ, „Војно дело“ је добило нову насловну страну с латиничним словима. Прилози су штампани на српскохрватском језику, као званичном језику, ћирилицом и латиницом, а аутори су се опредјељивали за екавски или ијекавски изговор. Истовремено, чињени су напори да се унаприједи припрема за објављивање добијених прилога (редактура, лектура), при чему се више водило рачуна о томе да се очува стил аутора и да се измјене у тексту – у настојању да мисли и ставови буду јаснији и сажетији – сведу на најмању мјеру, и то уз сагласност аутора.

На крају, у оквиру тенденције укупног југословенског војног издаваштва тежило се да се „Војно дело“ шире отвори и боље упозна и изван састава Армије. Због тога је организована изложба „Војно дело' и београдски издавачи“ у Дому армије у Београду. На њој су изложена сва издања Војноиздавачког завода, Војноисторијског института, „Народне армије“, „Просвете“, „Културе“ итд. Тиме је, у ствари, ударен основ за будуће редовно учешће војних издавача на сајмовима књига у Београду, што је знатно допринело угледу и доступности тих издања широј читалачкој публици. Осим тога, организовањем изложбе у Варшави, заједно са војним издавачима НР Пољске, под називом „Војно дело Југославије“, допринело се угледу укупног југословенског војног издаваштва и сарадњи са сличним издавачима у другим државама.